

OPONENTNÍ POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

HABILITAČNÍ PRÁCE: Vízia a experiment v bývaní
Minulosť, súčasnosť, perspektívy rozvoja do budúcnosti
AUTOR: Ing. arch. Ľubica Selcová, PhD.
OPONENT: doc. Ing. arch. Michal Kohout

Experiment a poměr k inovaci lze považovat za jedno z významných témat architektury a obecně jakékoliv tvorby. Vztah TYP – ATYP – ARCHETYP je hluboce obsažen v každém tvůrčím činu a je to tudíž téma výsostně závažné, aktuální v jakékoliv etapě historie, či úseku samotného tvůrčího procesu. Týká se proto přirozeně i jeho pedagogické přípravy. Jak však plyne z podstaty výše řečeného je to současně i téma nesmírně široké a bez toho, aby se jasně a podrobněji vymezilo, v něm lze snadno zbloudit či minout cíl. Lze ho totiž vnímat ze všech možných pozic a úhlů. Možno ho sledovat v jeho historickém vývoji, neboť i zde vidíme určitou proměnlivost: v některém okamžiku se vize a experiment projevují aktuálněji, jindy poněkud ustupují tradici, nikdy však zcela nemizí, protože to ani není možné. Experiment či inovace jsou pro skutečnou tvorbu podmínkou *sine qua non*. Z historického hlediska by proto bezpochyby byla zajímavá a z badatelského pohledu vděčná i ta období, kdy tato tendence zdánlivě ustupuje do pozadí a vývoj určují tradičnější či vyloženě konzervativnější tendence (např. období historických slohů 2. ½ XIX. století nebo postmodernismus na konci 70. let a v průběhu let 80. XX. století). Je možné sledovat, kam se v takových obdobích inovace a vize „přelévá“, nebo například, jak taková období vážou na celkové naladění společnosti. Jakým způsobem váže důvěra v inovaci a experiment s celkovou vírou v pokrok – ať už technologický, ekonomický či kulturní. Hovoříme-li o vývoji ve 20. a 21. století lze se např. ptát, jak souvisí nedůvěra v koncept moderny, která koncem 70. let nahradila technooptimismus a výtvarně nesmírně inovativní období 60. let s hospodářskou krizí 1. ½ 70. let, prvními ekologickými dystopiemi (Římský klub) té doby a zhroucením sociálních utopií a liberalizujících tendencí 60. let. Vedle historické linie je možné sledovat například i ekonomické aspekty utopických a vizionářských projektů, jejich společenské příčiny (ať už právě utopické – tj. povětšinou ideologické, či naopak jako reálné kopírování a reakci na probíhající sociální změny, jejichž řešením by experimentální projekty měly

přinášet. Jistě by nebylo bez zajímavosti sledovat i legislativně-normativní rámec a souvislosti experimentálních počínů a pokusů (či v tomto smyslu po hříchu spíše jejich omezování). Je přirozeně legitimní věnovat se i tržním či marketingovým souvislostem vizionářských a experimentálních projektů stejně tak jako sledovat jejich stavebně-technologické vazby, nebo jejich – z pohledu architektů velmi vděčné - typologicko-morfologické souvislosti, tj. jakousi „fylogenetiku“ různých typologických „druhů“. Přirozeně lze se věnovat i obecné taxonomii či typologii experimentování ať už z pohledu předmětu experimentu (sociální, technologický, prostorově-typologický, ekonomický atd.), jeho míry a intenzity (utopické vize, studie či studie proveditelnosti, experimentální navrhování, experimentální stavění, experimentální správa a užívání, experimentální rekonstruování či regenerování, recyklace či likvidace). Experimenty na poli architektury či stavění lze rozlišovat i co do osoby jejich hlavního nositele – může jít o experimenty inspirované technologickou inovací dodavatele, společenskou potřebou či objednávkou stavebníka, nebo výtvarným záměrem architekta. A opět i zde je nepochybně možné rozlišovat, zda se jedná o iniciativu jednotlivce, soukromý zájem reprezentovaný silnou korporací nebo např. veřejný počín zaštitěný obecní či státní politikou. Nemluvě o měřítkovém rozlišení. Je možné experimentovat v měřítku detailu či domu se stavebním materiálem a technologií či technickým vybavením (vzpomeňme jen, jakou typologickou revoluci znamenaly vynálezy takových zdánlivých banalit jako výtah, WC, elektrické osvětlení, mechanické větrání atd.). Současně existují i změny a vize, které se promítají do měřítka zastavovacího systému, tj. celého bloku, či měřítek větších: lokality či čtvrti. A konečně jsou změny, jejichž působení se projevují v makroměřítku sídel, či na úrovních regionální, celostátní kontinentální či dokonce globální. Rovněž je nepochybně možné a potřebné zaměřit se na vztah inovace a pedagogického aspektu tvůrčího procesu. Jak učit a přenášet

tradici někoho, komu možná nejsou životní postoje, na kterých jsou založena východiska této tradice zcela zřejmé? V jaké míře umožnit vnášení aktuálních otázek do pedagogického procesu i v okamžiku, kdy nutně chybí základní řemeslné návyky a jak naopak tyto řemeslné návyky získat a neupadnout do mechanického opakování a kliše?

Všechny tyto výše zmíněné polohy, pohledy i otázky spojené s problematikou experimentu a inovace v architektuře včetně řady dalších jsou přirozeně legitimní a možné. V každé teoretické práci na takto široce postavené téma by však mělo být jasné, ať už explicitně či implicitně, jakou z nepřehledného množství poloh autor volí a především proč. Je totiž zřejmé, že téma nejde obsáhnout pro jeho komplexitu jako celek, chceme-li se dobrat nějaké zásadnější výpovědi. Zúžení tématu na experiment v bydlení v tomto směru příliš nepomáhá, protože bydlení a jeho kulturní rámec je téma podobně široké, ne-li širší jako samotné experimentování. Ve smyslu výše řečeného lze práci vytknout právě její široký záběr, který současně nemá odpovídající důsledek v teoretickém náhledu. To ve výsledku vede vedle určité zkratkovitosti výpovědi paradoxně i k její obtížné uchopitelnosti. V jednu chvíli se zdá, že práce míří k obecné teorii experimentování v architektuře, posléze se jakoby stáčí k historii experimentování v určitém úseku vývoje (není přitom úplně zřejmé, proč je vybrána právě tato dějinná etapa), poté jsme svědky pokusu o určitou taxonomii experimentování podanou však po hříchu opět bez zřetelného výkladu, proč jsou vybrány právě zmíněné příklady a nikoliv jiné. Nakonec jsou zmíněny určité výzkumné metody a souvislost vize a experimentu s pedagogickým procesem. V podstatě každá podkapitola by mohla být samostatným tématem habilitační práce. Nabízí se proto otázka, proč tato témata slučovat a jaký je smysl takové výpovědi, když je přitom zřejmé, že se takto široký záběr nutně musí projevit na hloubce a detailnosti výpovědi o jednotlivých tématech. Vždyť od historie experimentu a historie experimentování v architektuře po jeho návrhové a pedagogické souvislosti je poměrně daleko. Zároveň je to myšlenková konstrukce nikoliv nemožná, přesto však poměrně dosti umělá a samotné její vybudování vyžaduje zcela výjimečnou teoretickou erudici (upřímně řečeno

přesahující, to co se běžně žádá od nositelů titulu docent). Především se však v takovém okamžiku stává tato konstrukce podstatou celé práce. V opačném případě dochází k tomu, že materiál působí jako směs poněkud náhodně sestavených – tu podnětnějších, tu méně zajímavých postřehů postrádající však vzájemnou provázanost a logický výkladový rámec.

Dochází často k málo pochopitelným krátkým spojením, z nichž možno uvést namátkou následující:

- Práce se ne zcela dostatečně vyrovnává s poměrem základních klíčových slov, totiž utopie, vize a experimentu. Zatímco vize a experiment jsou v určité míře od běžného stavění prakticky neoddělitelné a vždy v něm budou ať již otevřeně nebo skrytě přítomné, vztah utopie k architektuře a je mnohem subtilnější. Svým způsobem je takový vztah dokonce antagonistický, jak naznačuje již samotné slovo (jak je v práci uvedeno *ou-tópos*, čili *ne-místo*) jedná se o počin „bez místa“, něco, co není z fyzického světa. Realizovaná utopie je svým způsobem oxymorón a proto také často slouží jako hovorová nadsázka. Mluvit proto o tom, že „*utopie v architektuře je neuskutečňovaná idea (ne však neuskutečnitelná)...*“ (str. 16), není přesné. Věc je svým způsobem paradoxní. Vnímáme-li utopii jako určitý idealizovaný model, pak se jedná vždy o jev do fyzického světa v čisté podobě nepřenositelný. Současně je to ovšem fenomén v nějaké míře zastoupený v pozadí (a tu je nutné podtrhnout, že právě pouze v pozadí) každého autentického lidského činu, tedy přirozeně i stavění.
- Tezi, že „*primární úlohou obytného prostředí je naplnit funkce bydlení*“, které jsou následně rozděleny na biologickou, ekonomickou a sociální (str. 9), lze vnímat jako určitý anachronismus, nicméně v jistém kontextu, lze takový koncept přijmout. Napsat však následně, že ekonomickou funkcí bydlení je uspokojení základních biologických potřeb, je potom již zmatečné.
- Hovořit o Vitruviových „*Deseti knihách o architektuře*“ a o Neufertově „*Návrhování staveb, jako souměřitelných „komplexních*

dílech“ (str. 16) je velmi problematické a v kontextu práce věnované vizi a experimentu až bizarní. Obě tyto práce, svým způsobem jistě impozantní, jsou si pravda něčím podobné (výčtovostí), nicméně jedná se především o praktické příručky. Tedy něco, co je experimentu v architektuře pravděpodobně nejvzdálenější.

- Psát o domech osady Baba jako o minimalitických domech (str. 49) je poněkud zavádějící. I když některé byly navrženy úsporně, v kontextu tehdejšího bydlení se jednalo o poměrně vysoký (minimálně střední vyšší) standard a jako takové byly také kritizovány ze strany zastánců sociálního bydlení.
- Spojování kolektivních domů s cohousingem - jehož původ je nesprávně situován do USA - (str. 90, rovněž str. 70) je rovněž pochybné. Svým způsobem se obě tyto typy bydlení přes určitou formální podobnost (především pohříchu jazykovou) liší dosti radikálně – jedno je ideologický koncept a snaha sociálně-inženýrsky modelovat budoucí životní styl za pomoci stavebních forem, druhé je naopak z životního stylu odvozeno a snaží se tomuto životnímu stylu prostředí maximálně přizpůsobit.

Práce rovněž vykazuje i určité nedostatky formální. Především je nutné zmínit celkovou nesourodost textu, kde se střídají pasáže různého tvaru a kvality. Text je občas prokládán bez zřetelného oddělení definičními hesly (např. str. 16, 26, 48), esejistické úvahy se střídají s přehledovými výčty a popisy aniž by bylo z textu patrné, která poloha tvoří základní významovou linii, která je vedlejší úvahou a která by spíše měla být obsahem poznámkového aparátu. Ten je v práci užíván spíše náhodně, bez zřetelného systému.

S výše uvedeným souvisí i určitá stylistická těžkopádnost i poměrně velké množství překlepů. Habilitační práce jistě není tištěná kniha a určitou hladinu těchto omylů lze tolerovat. Práce se však v tomto ohledu pohybuje na samé mezi takové tolerance a mnohde působí, jakoby od rukopisu prošla jen minimální redakční, stylistickou či jazykovou úpravou.

Je nutné rovněž zmínit nevhodně volený formát obrazového materiálu, který je v mnoha případech prakticky nečitelný. Výkresy a schematická zobrazení postrádají často vypovídací hodnotu ve vztahu k zmiňované problematice. To je dáno jednak jejich prezentovanou velikostí a rozlišením, ale i skutečností, že je materiál užit v „surovém stavu“ tj, aniž by se s ním dále pracovalo ve vztahu k sledovanému tématu. U vizuálně orientovaného architektonického sdělení působí tento fakt rušivě. Snad by v tomto případě bylo dobré omezit výběr na názorněji podané charakteristické příklady.

Rovněž u některých citací či závažných údajů by měly být označeny zdroje, což se nikoliv vždy děje (např. str. 11, či str. 58).

Vzhledem k výše uvedenému habilitační práci v předložené podobě k přijetí nedoporučuji. V případě dalšího rozpracování, by bylo vhodné téma přesněji vymezit – zúžit a zpřesnit její obsah tak, aby bylo možné dosáhnout ve vymezeném prostoru větší hloubky a srozumitelnosti sdělení.

Praha, 08.04.2014

doc. Ing. arch. Michal Kohout